

SPECIAL VAN DE NATIONALE ROMEINENWEEK

OP REIS MET DE

Romeinen

Gratis uitgave bij de
Nationale Romeinenweek
28 april t m 6 mei 2018

ONTDEK ROMEINS NEDERLAND

MET ACTIVITEITEN
IN HET HELE
LAND

+ ZELFSTANDIGE VROUWEN

Emancipatie in het
Romeinse Rijk

nu

romeinen
week

In samenwerking
met Historisch
Nieuwsblad

**MET
GODELIJKE
MASSAGES!**
& de nieuwe
3d licht
voorstelling

**ZONDAG 29 APRIL
ROMEINSE BADHUIS DAG**

HET BADHUIS ONTWAAKT!

Romeinenweek

Van 28 april tot en met 6 mei kleurt Nederland Romeins. Daar hoort het Thermen natuurlijk ook bij! Daar kun je de hele week van alles beleven!

Met op 29 april de Romeinse badhuis dag: laat je masseren, proef Romeinse hapjes & ontdek je Romeins verleden.

Stap 2000 jaar terug in de tijd en zie het badhuis tot leven komen.

Ontdek het Romeins Heerlen in het Thermenmuseum!

Het museum is op maandag gesloten

**THERMEN
MUSEUM**

KOM LANGS & ONTDEK!
THERMENMUSEUM.NL

WIE VAN GESCHIEDENIS HOUDT LEEST

Historisch

NIEUWSBLAD

Historisch Nieuwsblad. Beter Weten

Historisch Nieuwsblad verrijkt uw kennis door iedere maand de actualiteit in een historische context te plaatsen. De redactie geeft samen met prominente historici zoals Fik Meijer en Beatrice de Graaf antwoord op de vraag waarom de wereld van nu is zoals hij is en legt verbanden tussen het verleden en het heden. Altijd scherpzinnig en nuchter en in relatie met de huidige maatschappelijke, sociale en politieke ontwikkelingen. Sluit nu een lidmaatschap af en lees 5 maanden *Historisch Nieuwsblad* voor maar € 25,-.

NIEUWSGIERIG? GA NAAR WWW.HISTORISCHNIEUWSBLAD.NL/LID

VOORAF

Van 28 april tot en met 6 mei 2018 vindt de vijfde editie van de Nationale Romeinenweek plaats. In het hele land zijn er activiteiten voor jong en oud rond de geschiedenis van de Romeinse tijd in Nederland.

Op weg met de Romeinen

Ook dit jaar organiseert RomeinenNU de Nationale Romeinenweek. Meer dan 100 musea, historische verenigingen en andere cultuurhistorische instanties verzorgen dan door het hele land allerlei activiteiten die de Romeinse tijd dichterbij brengen.

Is dat nou zo nodig, zo'n aparte Romeinenweek? Jazeker! De Romeinse tijd in Nederland duurde zo'n 500 jaar, dat is een kwart van de Nederlandse geschiedenis. Maar in de Nederlandse geschiedschrijving komt de Romeinse tijd er bekaaid vanaf. En dat is onterecht. Juist in deze periode is er van alles gebeurd: de Romeinen legden de basis voor de latere westerse samenleving, mediterrane tradities vermengden zich met Germaanse en Frankische gewoonten, en het christendom begon zijn indrukwekkende zegetocht. Allemaal onder de noemer 'Romeins'.

De Romeinse tijd was vooral een periode van enorme dynamiek. Nog nooit eerder kende de wereld zo'n grote mobiliteit van goederen, mensen en ideeën. Die mobiliteit zorgde voor snelle verplaatsing van legers, maar ook voor het ontstaan van nieuwe culturen en voor de opkomst van de eerste wereldeconomie.

De (handels)wegen hielden namelijk niet op bij de grenzen van het rijk, maar reikten daar ver voorbij. Zo vonden peper en gember uit het Verre Oosten vrij eenvoudig hun weg naar de Romeinse keuken. En om het bij Nederland te houden: bij opgravingen ten noorden van de voormalige grens, de limes, duiken regelmatig Romeinse spullen op. De mobiliteit die dit alles mogelijk maakte, is het centrale thema van de Nationale Romeinenweek. En logischerwijs ook het thema van dit magazine.

RomeinenNU dankt de subsidiegevers van de Nationale Romeinenweek: de Nederlandse Limes Samenwerking (de limesprovincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) en het Fonds voor Cultuurparticipatie. De Nacht van de Romeinen op 28 april wordt financieel ondersteund door de gemeente Nijmegen en de provincie Gelderland. De uitgave van dit magazine is mogelijk gemaakt door *Historisch Nieuwsblad*, adverteerders en andere sponsors uit de Romeinse wereld.

Paul van der Heijden,
directeur RomeinenNU

Inhoudsopgave

4 HOEVER KON EEN ROMEIN KOMEN?

De Romeinse samenleving was mobiel – in alle opzichten.

8 AAN DE TOP

Romeinse vrouwen konden het maatschappelijk heel ver schoppen. Ook zonder hulp van mannen.

10 DE PADEN OP

Eindeloos fiets- en wandelplezier langs de Romeinse limes.

12 WATERWEGEN

Ontdek unieke Romeinse schepen in Castellum Hoge Woerd en in Archeon.

15 AGENDA

Activiteiten en evenementen tijdens de Romeinenweek.

DE NATIONALE ROMEINENWEEK IS EEN INITIATIEF VAN: RomeinenNU en Romeinse Limes Nederland

De Nationale Romeinenweek wordt mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Nederlandse Limes Samenwerking (samenwerkingsverband van

provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) en het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Redactie en eindredactie Mariëlla Beukers, Annemarie Lavèn, Geertje Dekkers, Mirjam Janssen, Martine van Empel en Darinka Thijs

Coverfotografie Cezary Wyszynski
Ontwerp Yke Bartels **Vormgever** Erik Flokstra (Pixels&inkt) en Twin Media BV
Druk Senefelder Misset, Doetinchem

Deze uitgave is een coproductie van *Historisch Nieuwsblad* en RomeinenNU.

EEN ROMEIN KON VER KOMEN

De Romeinse samenleving was mobiel – in alle opzichten. Het wegennet was grandioos en ambitieuze inwoners hadden volop kansen om op te klimmen.

DOOR PAUL VAN DER HEIJDEN

Het Romeinse Rijk zou niet hebben bestaan zonder het imposante netwerk van wegen. Dat netwerk was niet spontaan ontstaan, maar zorgvuldig opgebouwd en gestaag uitgebreid. Het paste ook goed bij de aard van de Romeinen. Ze streefden naar ordening van de wereld en hadden een voorliefde voor praktische oplossingen met een maximale inzet van techniek.

De wegen zijn in de eerste plaats aangelegd om militaire redenen. Zeker voor die tijd konden legioenen daardoor ongehoord snel van de ene kant van het rijk naar het andere marcheren. In het kielzog van de Romeinse legioenen kwam er over de wegen een levendige handel op gang. Wat wij tegenwoordig internationale handel noemen, was voor de Romeinen een binnenlandse aangelegenheid. Met Romeinse sestertiën kon je terecht op de markt van Londen, maar ook in het theater van Orange, in de haven van Ostia, op het forum

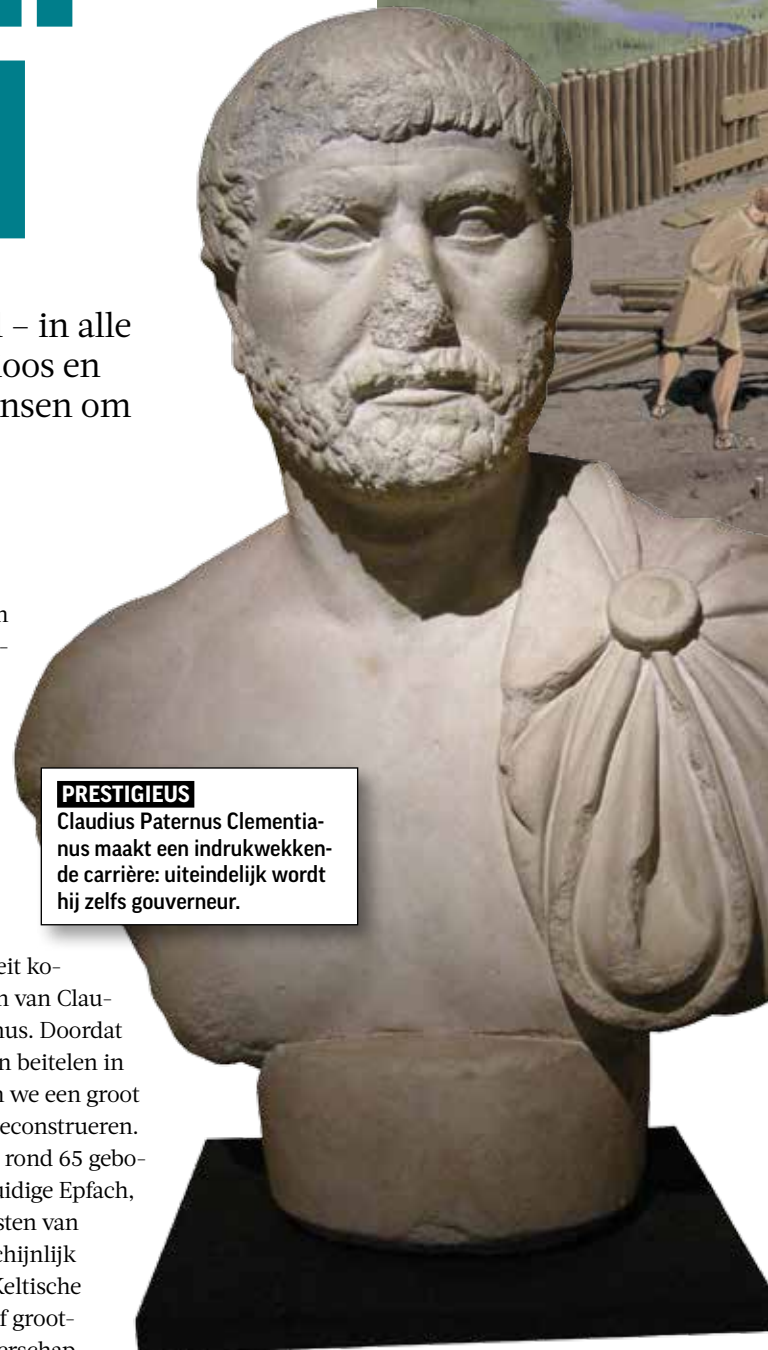
van Palmyra in Syrië en in een winkelstraat in Dougga in Tunesië. Dat was vooral mogelijk dankzij de enorme logistieke en bestuurlijke prestaties, zeker in een tijd dat er nog geen moderne apparatuur bestond.

Bliksemcarrière

Een mooi staaltje mobiliteit komen we tegen in het leven van Claudius Paternus Clementianus. Doordat hij zijn carrière heeft laten beitelen in een gedenksteen, kunnen we een groot deel van zijn levensloop reconstrueren. Mogelijk is Clementianus rond 65 geboren in Abodiacum, het huidige Epfach, zo'n 50 kilometer ten westen van München. Hij was waarschijnlijk een lokale bewoner van Keltische oorsprong, wiens vader of grootvader het Romeinse burgerschap

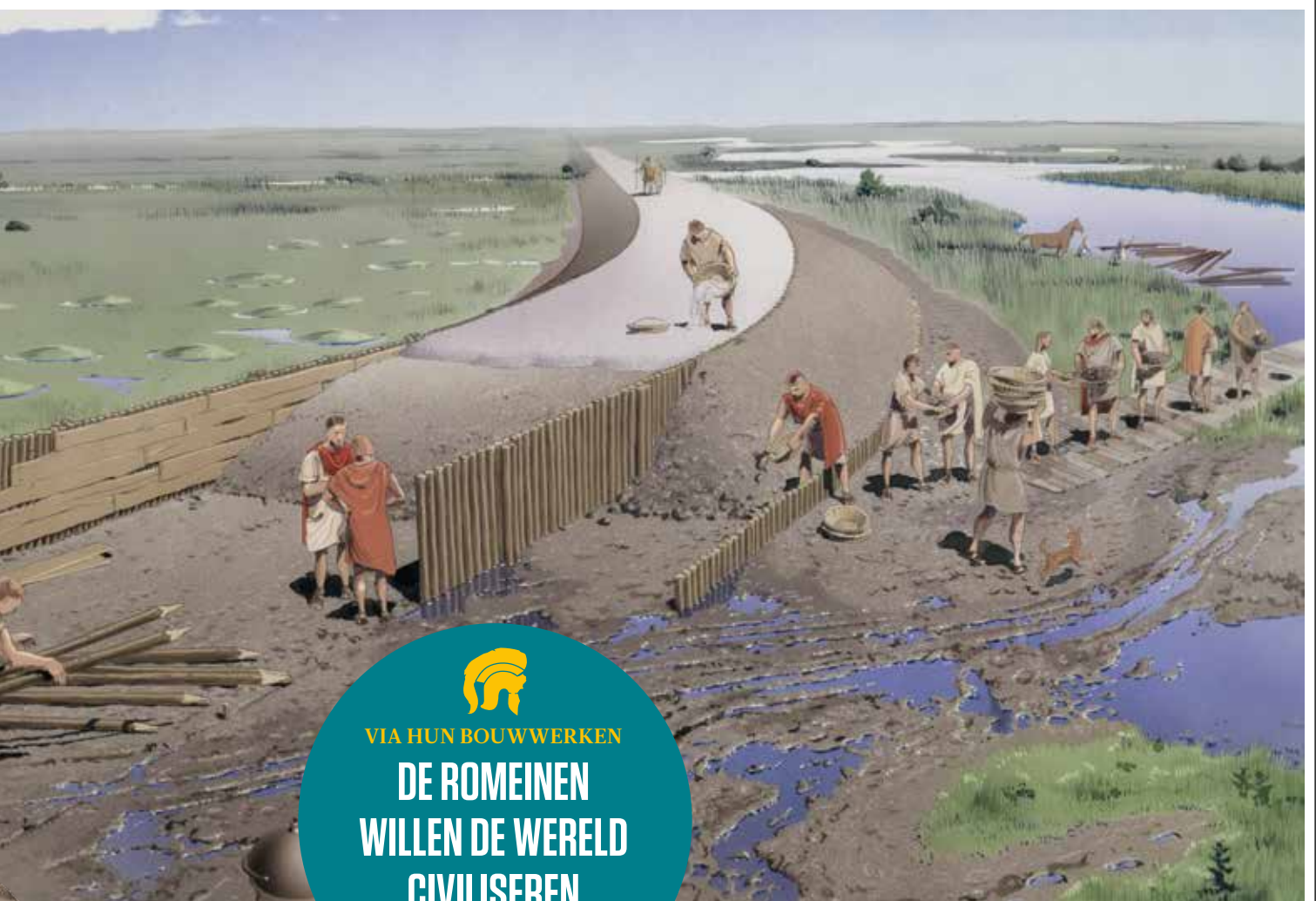
STRATENMAKERS

Binnen enkele eeuwen realiseren de Romeinen een wegennetwerk van zo'n 300.000 kilometer.

PRESTIGIEUS

Claudius Paternus Clementianus maakt een indrukwekkende carrière: uiteindelijk wordt hij zelfs gouverneur.

VIA HUN BOUWERKEN

DE ROMEINEN WILLEN DE WERELD CIVILISEREN

had verworven. Clementianus doorliep een carrière die sterk lijkt op de loopbaan van leden van de ridderstand. In Keulen voerde hij het Cohors I Classica aan, een cohort van vloot-soldaten. Daarna werd hij benoemd tot stafofficier (*tribuun*) bij het 11de en 14de legioen en vervolgens kreeg hij de leiding over een ruitersrij (*ala*) in het zojuist door keizer Trajanus veroverde Dacië. Trajanus moet zijn functioneren met instemming hebben gevolgd, want Clementianus maakte hierna de stap naar een meer prestigieuze civiele carrière en werd achtereenvolgens gouverneur (*procurator*) van de provincies Judea, Sardinië, Africa en Noricum (Oostenrijk). Uiteindelijk belandde hij rond 125 weer in zijn geboortestad Abodiacum, waar hij zijn gedenksteen liet oprichten.

Clementianus was lang niet de enige reiziger. Zijn voorbeeld past in een eindeloze rij getuigenissen, ook in Nederland, die

aantonen dat mobiliteit binnen het Romeinse Rijk geen enkel probleem vormde. Zo vinden we langs de

Nedergermaanse limes aanwijzingen dat er hulptroepen aanwezig waren uit Noricum, Spanje, Thracië (Bulgarije) en mogelijk zelfs Noord-Afrika. In een van de limesforten bij De Meern zijn baksteenstempels gevonden van Cohors I Classica, de eenheid waarover Clementianus rond het jaar 100 het bevel voerde. De baksteenstempels zijn gemaakt tussen 89 en 98. Ten westen van De Meern vonden archeologen een plank van een Romeinse beschoeiing met ingebeitelde letters (ASSI) die mogelijk ook verwijzen naar dit cohort. Het hout is dendrochronologisch gedateerd op het jaar 100. Er is dus een gereede kans dat Clementianus enkele jaren aan de Nederlandse limes was gestationeerd.

Clementianus kon voor zijn verplaatsingen kiezen uit twee soorten ver-

ONGEHINDERD VERKEER

De Romeinen waren zich bewust van de verworvenheden van hun cultuur. Aelius Aristides, een redenaar uit de tweede eeuw, verwoordde het treffend: 'De aardbol draagt geen wapens meer, maar een feestgewaad. Het gebergte is toegankelijk gemaakt, de stromen zijn overbrugd, de woeste streken bewoonbaar geworden. Stad ligt naast stad. Een vrij, ongehinderd verkeer verbindt de verste landen. Onzekerheid en gevaar zijn tot legende geworden. De zee is vol schepen, de straten vol mensen en wagens. Iedere nieuwwigheid, ieder comfort dringt meteen door tot in de verste uithoeken van het rijk.' Wellicht overdreef Aristides een beetje, maar in essentie had hij wel gelijk.

MEER WETEN

Romeins verkeer. Weggebruik en verkeersdrukte in het Romeinse Rijk (2014) van Cornelis van Tilburg.

Romeinse wegen in Nederland (2016) van Paul van der Heijden (red.).

Immens De omvang van het Romeinse Rijk omstreeks 120 v.Chr. De blauwe lijnen tonen de reizen van Clementianus.

voermiddelen: schepen en reismagazines. Meestal bepaalde het landschap de keuze, en daarmee ook de risico's. Een boottocht over de Middellandse Zee bijvoorbeeld was niet ongevaarlijk vanwege mogelijk zwaar weer. Daar konden de Romeinen weinig tegen doen, maar ze konden wel invloed uitoefenen op het reismagazine over land. Dat resulteerde binnen enkele eeuwen in een wegennetwerk van zo'n 300.000 kilometer. Een dergelijke omvang was ongekend voor die tijd en werd pas in de negentiende eeuw weer geëvenaard. De gretigheid waarmee de Romeinse ingenieurs zich door het landschap baanden, verraadt de achterliggende drijfveer om de wereld te civiliseren. Ze bouwden ook honderden bruggen, hakten bergwegen uit, legden moerassen droog en groeven zelfs tientallen bergtunnels. Ook in de Lage Landen hebben de ingenieurs hun stempel gedrukt op het landschap. De eerste Romeinse 'snelweg' in dit

gebied staat nu bekend onder de naam *Via Belgica* en voerde van Keulen via Tongeren en Baywa naar de Noorzeekust bij Boulogne-sur-Mer. De weg is waarschijnlijk rond 19 v.Chr. aangelegd door Marcus Agrippa, stadhouder van Gallië, en liep een klein stukje over Nederlands grondgebied. Niet lang daarna legden de Romeinen een weg aan van Tongeren naar Nijmegen, langs de Maas. Ook verbeterden de ingenieurs de vaarwegen, waarbij het Drususkanaal (rond 12 v.Chr.) en het Kanaal van Corbulo (rond 47 n.Chr.) gelden als de eerste groot-schalige waterstaatkundige werken in ons land.

Ingenieurskunst

Opvallend genoeg begonnen de Romeinen pas een eeuw na hun komst met de aanleg van een snelweg langs de limes. Via dendrochronologisch onderzoek is de aanleg van deze weg uitstekend in kaart gebracht. De eerste aanzet werd gegeven door keizer Domitianus, die rond 85 de militaire zone langs de limes omvormde tot de volwaardige provincie Germania Inferior (Nedergermanië). Grootschalige uitbreidingen en verbeteringen van de weg vonden plaats onder de keizers Trajanus (100) en Hadrianus (125). De limesweg heeft op veel plekken de vorm gekregen van een zware dam, compleet

met beschoeiingen, bekistingen en een verharding van grind. Deze verschijningsvorm van wegen is uiterst zeldzaam in het Romeinse Rijk en voegt een nieuw staaltje toe aan het toch al omvangrijke palet van Romeinse ingenieurskunst.

De Meern

Ook in De Meern zijn resten van deze weg gevonden: de ontdekking ervan in 1997 was landelijk nieuws, hoewel die een beetje werd overschaduwd door de vondst van de Romeinse Rijnaak *De Meern 1*. De aanwezigheid van Cohors I Classica wijst op opvallende activiteiten in dit gebied, waarbij waarschijnlijk zowel marinesoldaten als reguliere hulptroepen betrokken waren. De aanvoer van bouwmaterialen vond immers niet over land, maar per schip. Dat onze wereldreiziger Clementianus hierin waarschijnlijk ook een bescheiden rol heeft gespeeld, is een grappige samenloop van omstandigheden. Het toont de verwevenheid van de verschillende verkeerswegen aan en benadrukt maar weer eens het Romeinse streven naar een goede infrastructuur. Zelfs na bijna 2000 jaar is het verbazingwekkend hoe de Romeinen dat voor elkaar hebben gekregen.

Paul van der Heijden is historisch publicist en directeur van Romeinen.NU.

Op eigen kracht vooruit

Volgens Romeinse schrijvers brachten vrouwen hun levens binnenshuis door. In werkelijkheid lieten vrouwen zich publiek gelden, ook in onze contreien. En ze konden maatschappelijk vooruitkomen. Met hulp van mannen, maar ook zonder.

DOOR GEERTJE DEKKERS

Haar gezicht is weggehakt, maar verder zit Regina er statig bij op haar grafmonument. Ze is geboren als lid van de Catuvellauni, vertelt het bijschrift – een Keltische stam uit het huidige Engeland. En ze is vermoedelijk slaaf geweest van Barates, een man uit het verre Palmyra in Syrië. Hij heeft haar vrijgelaten en is met haar getrouwd. Toen ze op haar dertigste stierf, liet hij haar vereeuwigen als een chique dame, met een forse ketting en armbanden, en een juwelenkistje aan haar voeten. ‘Helaas!’ eindigt het grafschrift dat haar droevige man liet opstellen. Haar monument uit de tweede eeuw na Christus is gevonden in de buurt van de

Geletterd
Een rijke vrouw met schrijfgerei op een fresco uit Pompeï uit circa 50 n.Chr.

Muur van Hadrianus, in het noorden van de Romeinse provincie Britannia.

Regina's leven laat zien dat een vrouw sociaal flink kon stijgen in de Romeinse tijd. Van slavin naar welgestelde matrone. Haar grafsteen suggereert dat Regina haar nieuwe positie dankte aan haar eigenaar/echtgenoot. Maar er waren ook vrouwen die zelf richting gaven aan hun leven en zelfstandig opklommen.

Dat is opmerkelijk, want volgens Romeinse schrijvers hoorden vrouwen thuis te zitten. Alleen mannen leidden een publiek bestaan, aldus allerlei antieke auteurs. ‘Maar die in huis opgesloten vrouw bestond niet in de Romeinse tijd,’ zegt Emily Hemelrijk, hoogleraar oude geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. ‘De meeste vrouwen konden het zich eenvoudigweg niet veroorloven thuis te blijven, want ze moesten geld verdienen. Ik werk nu aan een handboek van inscripties over vrouwen en kom allerlei beroepen tegen die ze beoefenden. Ze maakten schoenen, dreven handel, behandelden zieken enzovoort. →

Sommigen waren zo trots op hun werk dat ze het op een grafmonument lieten zetten.'

Gulle geefster

De thuiszittende Romeinse was een ideaalbeeld van de mannelijke schrijvers, stelt Hemelrijk. 'En dat ideaalbeeld sloeg op vrouwen in de bovenlaag. Maar ook zij traden zelfstandig op en verhoogden hun eigen aanzien.'

Neem Julia Tiberina, die rond 300 in Aquae Granni (Aken) een tempel liet bouwen voor moedergodin Magna Mater en Isis. 'Van haar eigen geld,' vermeldt een inscriptie. Zo'n donatie voor een heiligdom of een ander publiek bouwwerk was goed voor het maatschappelijk aanzien. Van de familie van de schenkster, die zich nog generaties later kon beroepen op de gulle geefster, maar ook van de dame zelf.

Hoe dat kon uitpakken, is te zien in Pompeï, waar de beelden en inscripties dichter gezaaid zijn dan in het noordwesten van het rijk. Daar liet ene Eumachia rond het begin van de jaartelling een groot multifunctioneel gebouw neerzetten op het forum, met inscripties die duidelijk maakten dat zij het zelf betaalde. Haar vrijgevigheid leverde haar een standbeeld op, waardoor iedereen kon zien wat zij voor Pompeï had betekend. 'Zo'n standbeeld laat zien dat vrouwen ook aanzien voor zichzelf konden verwerven,' zegt Hemelrijk.

Behalve weldoenster was Eumachia ook priesteres – een andere manier om als Romeinse aanzien te verkrijgen. Vooral buiten de stad Rome konden vrouwen allerlei godinnen dienen als priesteres, zoals Venus, Ceres of de vergoddelijkte keizerinnen. In de eerste eeuw na Christus was Julia Festilla, uit de provincie Germania Superior, de eerste priesteres van de keizercultus in haar stad. Ook zij kreeg een standbeeld, – vanwege haar 'buitengewone verdiensten', aldus de bijbehorende inscriptie.

Wat die verdiensten in haar geval waren, vertelt de tekst niet. Maar het is aannemelijk dat Julia een flink bedrag had betaald om priesteres te kunnen worden en vervolgens spelen had gefinancierd, of banketten bij religieuze ceremonies. Waarschijnlijk was ze afkomstig uit hogere kringen en had haar familie geld. Maar dat ze dat uitgaf aan de publieke zaak, vergrootte de roem van de familie en van haarzelf. Hemelrijk: 'Zo'n 10 tot 20 procent van dit soort giften was van vrouwen.'

ZELFSTANDIG

VROUWEN NEMEN ZELF ZAKELIJKE BESLISSINGEN EN DRIJVEN HANDEL

Een derde route omhoog liep via *collegia*, organisaties die ergens tussen religieuze genootschappen en de latere gildes in lagen. De leden beoefenden hetzelfde beroep, aanbaden dezelfde goden, woonden in eenzelfde wijk, deelden hun afkomst – of er was sprake van een combinatie van dergelijke factoren. En ondanks de verhalen van Romeinse schrijvers over het publieke leven als mannenzaak, konden ook vrouwen er deel van uitmaken en hun stempel drukken op de gemeenschap.

Collegia dienden onder meer als begrafeniscollectieven. Inscripties laten zien dat de leden en hun familie via hun collegium werden begraven. Daarnaast waren het netwerken – voor zaken – en gezelligheidsverenigingen. En dat bood vrouwen de mogelijkheid om aandacht af te dwingen. In het Italiaanse Ameria, bijvoorbeeld, schonk Julia Felicitas herhaaldelijk geld aan een collegium. Eén keer gaf ze 5000 sestertiën, die het collegium moest investeren. Met de inkomsten diende de club na haar dood tot in de verre toekomst haar verjaardag te vieren, met onder meer een diner. En als het collegium ooit zou verzaken, zou het geld naar de stadsslaven gaan.

Een dergelijk voorbeeld is uit Germania niet bekend, maar Julia Festilla, hierboven genoemd als priesteres

Gulle geefster Eumachia
Vanwege haar vrijgevigheid aan de stad eerde Pompeï deze weldoenster met een standbeeld.

Vereeuwigd
Fresco van een
Romeinse vrouw
uit de eerste
eeuw v.Chr.

van de keizercultus, werd ook geëerd als 'voortreffelijke buurtbewoonster'. Dat is een aanwijzing dat ook zij aan een collegium geschonken heeft.

Familiekapitaal

Schenkeningen waren dus van groot belang voor vrouwen die wilden opklimmen. Maar waar haalden vrouwen hun geld vandaan? Familiekapitaal was een belangrijke bron, want vrouwen waren in de Romeinse republiek lang financieel afhankelijk, meestal van hun vader en later van hun man. Tenzij ze een huwelijk sloten *sine manu*: dan bleven ze als getrouwde vrouw onder het gezag staan van hun vader. Als hij overleed, werd een vrouw in veel opzichten zelfstandig, al had ze voor gewichtige beslissingen nog toestemming nodig van een *tutor*.

Dit type huwelijk werd gebruikelijk vanaf de eerste eeuw voor Christus. Bovendien bepaalde keizer Augustus dat vrouwen met drie kinderen het zonder tutor af konden. 'Zover zijn we in Nederland pas in 1956 gekomen,' zegt Hemelrijk. 'Voor veel vrouwen waren die drie kinderen haalbaar, vooral omdat mogelijk ook overleden kinderen meetelden. Zij konden dus zelf zakelijke beslissingen nemen en serieus handeldrijven.' Voorbeelden zijn vooral afkomstig uit mediterrane streken, zoals Spanje, waarvandaan vrouwen bijvoorbeeld olijfolie konden leveren aan Rome. Dat was serieuze business, want het veronderstelde investeringen en een handelsnetwerk. Succesvolle vrouwen konden goed geld verdienen en een *honesta femina* worden: een aanzienlijke vrouw, met kapitaal waarover ze geen man verantwoording schuldig was. Helaas zijn uit de Lage Landen geen voorbeelden overgeleverd, maar de mogelijkheid was er. Vooral toen alle inwoners van het Romeinse Rijk in 212 burgerrecht kregen. Vanaf toen lag deze weg omhoog open voor iedere vrouw – met startkapitaal en connecties. Want voor de armste Romeinen was het lastig op te klimmen uit het dal waarin ze dagelijks in hun onderhoud moesten voorzien.

Met dank aan Saskia Stevens.

Geertje Dekkers is historicus en journalist.

VROUWEN-LEVEN

Emily Hemelrijk is als hoogleraar oude geschiedenis verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Ze is gespecialiseerd in vrouwen- en familiegeschiedenis in de Romeinse Oudheid en in de sociale en culturele geschiedenis in de eerste fase van het Romeinse Rijk. Hemelrijk deed vanaf 2007 onderzoek naar vrouwen in het openbare leven in de Romeinse samenleving. Daarvoor onderzocht ze 1400 inscripties en gedenksteden. Ze schreef er *Hidden Lives, Public Personae. Women and Civic Life in the Roman West* (2015) over. Volgend jaar verschijnt *Women and Society in the Roman West. A Sourcebook of Inscriptions*.

200 KILOMETER FIETSEN LANGS DE LIMES

Voor miljoenen Nederlandse fietsliefhebbers zijn de LF-routes een begrip. Dankzij de duidelijk gemarkeerde bordjes is ook de LF-route langs de limes goed te volgen. De Nederlandse Limesroute is ca. 200 kilometer lang en in zes deelroutes te rijden. De route wordt aangeboden via de ANWB en in een Fietsroutegids, met daarin informatie over de dag-etappes en over bezienswaardigheden en horeca onderweg.

WANDELROUTE LANGS DE ROMEINSE LIMES

Nederland telt ca. 10,5 miljoen wandelaars. Voor hen is er langs de limes een LAW gerealiseerd van 300 kilometer. Deze loopt van Katwijk tot aan de Duitse grens. De route is in beide richtingen gemarkeerd. U vindt de route via wandelnet.nl of in de wandelgids LAW 16, waarin naast route-informatie ook bezienswaardigheden worden vermeld. De route sluit in Xanten aan op de Duitse limesroute.

Fietsgids Romeinse Limesroute (€ 9,50) en De Romeinse Limes LAW 16 (€18,70) zijn verkrijgbaar via anwb.nl/webwinkel en wandelnet.nl/webwinkel.

VIJF HIGHLIGHTS

1 GRENSFORTEN

Onder het Castellumplein in Valkenburg zijn resten gevonden van maar liefst zeven opeenvolgende grensforten. Het eerste werd gebouwd in 39/40 n.Chr., tegelijk met de aanleg van de weg langs de limes. Mogelijk was keizer Caligula zelf hierbij aanwezig, want het fort is genoemd naar zijn moeder Vipsania Agrippina. De contouren van de hoofdpoot zijn op het plein met grijze stenen aangegeven.

Torenmuseum. Castellumplein 1a, Valkenburg
www.oudvalkenburgzh.nl

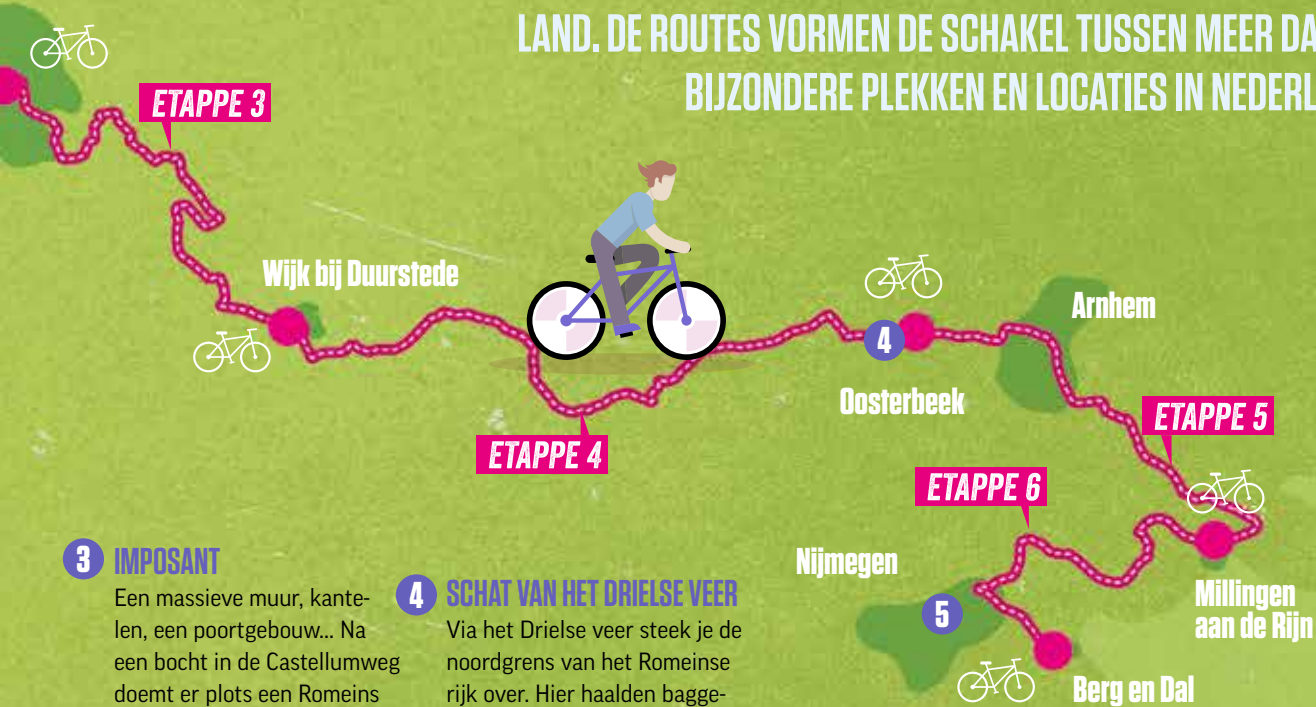
2 ARCHEON

Maak voor een ontmoeting met echte Romeinen een uitstapje naar museumpark Archeon. Hier vechten gladiatoren op leven en dood en wordt (bijna) dagelijks een offer gebracht aan de godin Nehalennia. Ook zijn in het park verschillende Romeinse gebouwen gereconstrueerd.

Archeon. Archeonlaan 1, Alphen aan den Rijn
www.archeon.nl

LANGS DE LIMES

ONTDEK DE ROMEINSE GESCHIEDENIS LANGS DE VOORMALIGE GRENS VAN HET ROMEINSE RIJK. VIA HET LIMESPAD (LANGE-AFSTAND-WANDELPAD) EN DE LIMESROUTE (LANGE-AFSTAND-FIETSROUTE) ERVAART U DE VROEGSTE GESCHIEDENIS VAN ONS LAND. DE ROUTES VORMEN DE SCHAKEL TUSSEN MEER DAN 40 BIJZONDERE PLEKKEN EN LOCATIES IN NEDERLAND.

3 IMPOSANT

Een massieve muur, kantelen, een poortgebouw... Na een bocht in de Castellumweg doemt er plots een Romeins fort op. Althans: een moderne variant van een castellum dat ooit op deze plek stond. De maten en de hoogte van de muren kloppen exact. Maar stap door de poort en het beeld is compleet anders: geen soldatenbarakken, maar een ruime binnenplaats met rondom een museum, een theater en een lunchcafé.

[Castellum Hoge Woerd.](#)
[Hoge Woerdplein 1, Utrecht](#)
www.castellumhogewoerd.nl

4 SCHAT VAN HET DRIELSE VEER

Via het Drielse veer steek je de noordgrens van het Romeinse rijk over. Hier haalden baggeraars in 1895 meer dan tweehonderd bronzen voorwerpen uit de 1e eeuw boven water. Mogelijk gaat het om een buit van de Bataven, die in 69 in opstand kwamen tegen de Romeinse overheersers. De Bataven stonden bekend als geduchte strijders, die te paard rivieren overstaken. Toch ging het bij deze oversteek mis. De Bataven verloren hun buit, waarna deze achttien eeuwen lang in de modder van de rivier verborgen bleef.

5 MUSEUM HET VALKHOF

In museum Het Valkhof valt alles over de rijke geschiedenis van Romeins Nijmegen te ontdekken. Topstukken zijn een verzilverde gezichtshelm, een bronzen kop van (waarschijnlijk) keizer Traianus en een erezuil: de Godenpijler.

[Museum Het Valkhof.](#)
[Kelfkensbos 59, Nijmegen](#)
www.museumhetvalkhof.nl

ETAPPE 5

Millingen aan de Rijn

ETAPPE 6

Berg en Dal

ANWB en Wandelnet zijn onderdeel van Romeinse Limes Nederland, een netwerk van organisaties die de bekendheid en kennis van deze noordgrens van het Romeinse rijk willen vergroten. Sinds 2011 wordt gewerkt aan een nominatiedossier voor de Werelderfgoedlijst van UNESCO.

Hoe zag het leven aan boord van een Rijnaak eruit in de Romeinse tijd? Dat is te zien in Museum Hoge Woerd, waar een binnenvaartschip uit deze periode ligt. Bezoek deze 'parel van Leidsche Rijn'.

DOOR ERIK GRAAFSTAL

ALS EEN TIJDCAPSULE

Het Romeinse leger bracht honderdduizenden mensen in beweging, niet alleen nieuwe rekruten en carrière makende officieren, maar soms ook complete eenheden. De kampdorpen werkten als magneten op handelaren en ambachtslieden. De bevoorrading van al deze mensen vereiste jaarlijks duizenden sloopstransporten over de Rijn. Ons land is al 2000 jaar een logistiek knooppunt in Noordwest-Europa. Dat begon in de Romeinse tijd, toen de Rijndelta een cruciale verbinding vormde tussen de Germaanse grensprovincies, Britannia en het zuidelijke Noordzeegebied. Dat was ook de reden waarom de Romeinen vanaf circa

40 n.Chr. op de zuidoever van de Rijn een keten van forten (*castella*) aanlegden tussen Utrecht en Katwijk. Die hadden onder meer tot taak om militair bevoorradingsverkeer over de Rijn te beschermen tegen rooftochten over water vanuit het noordelijke kustgebied.

Verrassend

Een van die forten lag in De Meern, iets ten westen van Utrecht (*Traiectum*). Precies op die plek, midden in het nieuwe stadsdeel Leidsche Rijn, verrees een paar jaar geleden een eigentijdse herbouw van dat fort: Castellum Hoge Woerd. Deze 'parel van Leidsche Rijn' herbergt een unieke combi-

natie van een theater, een stadsboerderij, een restaurant en een archeologisch museum. Het museum toont een van de kroonjuwelen van de Romeinse grens (*limes*) in Nederland: het schip *De Meern 1*, dat in 2003 een paar kilometer stroomafwaarts werd opgegraven.

De Meern 1 is het meest complete rivierschip dat is opgegraven in dit deel van het Romeinse Rijk. Rond het jaar 190 werd het schip door een calamiteit getroffen, waardoor het verging met zijn complete kajuitopbouw en scheepsinventaris. Daarmee is het een tijdcapsule die een verrassend licht werpt op het leven aan boord van een binnenvaartschip in de bloeitijd van het Romeinse Rijk. Behalve de schoenen en schrijfstiften van de schipper zijn ook allerlei kookattributen bewaard gebleven. Ronduit uniek zijn een paneeldeurkastje

CASTELLUM HOGE WOERD

KROONJUWEEL VAN DE ROMEINSE LIMES

PRACHTVONDST

De Meern 1 is het meest complete rivierschip dat in dit deel van het Romeinse Rijk is opgegraven.

en twee timmermanskisten en de talrijke gereedschappen die daarin opgeslagen hebben gelegen.

Naast het schip is het gebouw zelf een van de troefkaarten van Castellum Hoge Woerd. Nergens anders in Nederland kun je lopen over de wallen van een herbouwd Romeins fort. Vanaf de wallen zie je het badhuis, de uitvalswegen, de rivier en de loskade liggen die in het park rond het fort zijn gevisualiseerd. Slimme 'tijdvensters' in de vier poorttorens projecteren hieroverheen een 3D-beeld van de gebouwen, bewoners en de bedrijvigheid die in het fort en het kampdorp (*vicus*) te vinden waren. Op die manier kom je van alles te weten over het reilen en zeilen van een typisch garnizoensstadje aan de Romeinse grens en de betekenis van mobiliteit in een wereld waarin alle wegen naar Rome leidden. ←

GRAAF MEE!

Tijdens de Romeinenweek op 6 mei staat Castellum Hoge Woerd in het teken van Romeinen en mobiliteit. Bekijk het Romeinse kampement en de demonstraties van de Romeinse re-enactmentgroep Pax Romana. Maak een ritje met een Romeinse reiswagen, speel het levensgrote Romeinse riskspel of bouw een boot van bamboe. Proef de winnende gerechten van de wedstrijd 'Nederland kookt Romeins', volg een lezing of laat je eigen vondst beoordelen door de schervendokter. Graaf in de graafbakken of neem deel aan de rondleidingen. Museum Hoge Woerd laat je de Romeinse tijd herbeleven!

Museum Hoge Woerd
Hoge Woerdplein 1, De Meern.

Zo 6 mei 2018 van 12-17 uur.

Info: www.museumhogewoerd.nl

Meer dan 40 jaar geleden zijn de beroemde Zwammerdamschepen ontdekt: drie boomstamkano's en drie vrachtschepen. In Museum-park Archeon is de restauratie in volle gang.

EEN UNIEKE RESTAURATIE

Het was een unieke vondst. Voor de eerste keer waren archeologen in de gelegenheid enkele complete exemplaren van dit scheepstype op te graven. De vindplaats werd wereldwijd de naamgever van deze Gallo-Romeinse platbodems: het scheepstype 'Zwammerdam'. De ontdekking trok de aandacht van wetenschappers uit de hele wereld en ook de toenmalige koningin Juliana kwam de schepen persoonlijk bewonderen. Op de plaats van de ontdekking is na ruim veertig jaar het Limesbezoekerscentrum NIGRVM PVLIVM gerealiseerd, waar het verhaal verteld wordt van de ontdekking van de wereldberoemde schepen.

Nieuw museum

Op 12 oktober 2016 gingen de archeologische resten van de Zwammerdamschepen op transport naar de plaats van ontdekking, de gemeente Alphen aan den Rijn. Ze werden groots onthaald op het Rijnplein. Op die dag konden de initiatiefnemers - Jack Veldman, de directeur van Museumpark Archeon, en archeoloog Tom Hazenberg - bekendmaken dat de schepen worden gerestaureerd. En wel in het museumpark, zodat het publiek de restauratie live kan bewonderen en er mogelijk zelfs aan kan mee-

werken. Tegelijk maakten zij bekend dat de Zwammerdamschepen de basis zullen vormen voor het nieuwe Nationaal

Romeins Scheepvaart Museum. Inmiddels is het team begonnen met de langverwachte restauratie van de Zwammerdamschepen. De initiatiefnemers werken samen met Batavialand, de provincie Zuid-Holland, de gemeente Alphen aan den Rijn, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en onderzoekers Yardeni Vorst en Maarten de Weerd. De laatste heeft de schepen zelf nog opgegraven en erover gepubliceerd in zijn proefschrift.

Iedereen bouwt mee

Bij de restauratie worden veel publieksgroepen betrokken: er zijn stagemogelijkheden, re-integratieprojecten en vrijwilligersplaatsen. Juist deze lokale betrokkenheid krijgt grote aandacht in het restauratieproject onder het motto 'Heel Alphen bouwt mee aan de Zwammerdam 2'. Op de Romeinse restauratiewerf is ook een mooie tentoonstelling over de Zwammerdamschepen, de Romeinse limes en de restauratie te bezichtigen. Uiteraard zijn er in de Nationale Romeinenweek 2018 bijzondere activiteiten voor kinderen en is de Romeinse restauratiewerf toegankelijk voor het publiek. ←

VOLOP ACTIVITEITEN

In Museumpark Archeon is tijdens de Romeinenweek van alles te doen:

1

Operatie Zwammerdam: bouw mee aan de Zwammerdam 2.

2

Romeinse activiteiten: ga op bezoek in het badhuis (met Romeinse massage); maak je eigen selfie als Romein; exerciseer met de Romeinen; bezoek de Romeinse school; ervaar de ceremonie bij de Tempel; bekijk het spectaculaire dagelijkse gladiatorenengevecht.

3

Geniet van heerlijke Romeinse gerechten, een vurig bacchanaal of een heerlijk aanligdiner met Romeins vermaak.

4

Van 29 juli t/m 11 augustus: Romeins Festival op Museumpark Archeon.

Info: www.archeon.nl

AGENDA

In heel Nederland worden in de Romeinenweek rondleidingen, workshops, lezingen en andere activiteiten georganiseerd. In deze agenda vindt u een selectie. Kijk voor het complete programma op www.romeinenweek.nl.

Nacht van de Romeinen

Cabaret, theater en muziek

→ TENTOONSTELLING

De Nationale Romeinenweek beleeft een spetterende start tijdens de Nacht van de Romeinen op zaterdag 28 april in Nijmegen. Museum Het Valkhof gaat dan om 19.30 uur open voor een speciaal avond- en nachtbezoek. Tijdens deze Nacht van de Romeinen kunnen bezoekers op een bijzondere manier kennismaken met de Romeinse tijd. Er zijn cabaret-, theater- en muziekvoorstellingen, en diverse workshops.

De Radboud Universiteit Nijmegen verzorgt lezingen, er is Romeins eten en drinken, en overall in het museum lopen Romeinen - voor een praatje of een goed gesprek. Ook wordt een van de grootste geheimen van de Oudheid onthuld: wat deden de Romeinen eigenlijk 's nachts? Dit evenement is mede mogelijk gemaakt dankzij subsidie van de provincie Gelderland en de gemeente Nijmegen.

www.nachtvanderomeinen.nu

→ LEZING

GEEN ASTERIX EN OBELIX

Op 2 mei geeft René Voorburg een avondlezing in Tresoar in Leeuwarden met als titel *Samen speuren naar Romeinse sporen*. Veel mensen associ-

eren de Romeinen met de verzonden verhalen van Asterix en Obelix. Ze staan er niet bij stil dat de Romeinen in onze streken eeuwenlang de dienst uitmaakten en daarbij

de nodige sporen achtergelaten hebben. Maar dankzij websites als omnesviae.org en vici.org is het mogelijk de Romeinen achterna te reizen.

www.tresoar.nl

→ WANDELTOCHT

BELEEF VIA BELGICA

Bij de Nationale Romeinenweek zijn er verschillende activiteiten langs de Via Belgica, een 400 kilometer lange oude Romeinse weg, die dwars door Zuid-Limburg liep: van Romeinse legionairs in het marskamp van Via Linea Recta in Landgraaf, workshops bij het Thermenmuseum in Heerlen en Museum Romeinse Katakomben in Valkenburg tot diverse begeleide wandelingen langs de Via Belgica-route.

www.viabelgica.nl

Kook een oeroud gerecht

Stem op je favoriet

→ KOOKWEDSTRIJD

In april start 'Nederland kookt Romeins', een kookwedstrijd voor avontuurlijke koks en kookgrage geschiedenisliefhebbers. De wedstrijd wordt uitgeschreven door eet!verleden in samenwerking met RomeinenNU en iedereen kan meedoen. De deelnemers moeten een gerecht van 2000 jaar oud op creatieve wijze tot leven te wekken. Aan de hand van een ingrediëntenlijst uit het enige overgeleverde kookboek uit de Oudheid gaan ze aan de slag: ze creëren een eigen gerecht op basis van die

ingrediënten. Uitgeschreven recepten met foto en eventueel video kunnen worden ingestuurd. Vervolgens kan iedereen stemmen op zijn of haar favoriete recept. De makers van de drie gerechten met de meeste stemmen worden uitgenodigd om op zondag 6 mei hun gerecht voor een vakjury te koken in Castellum Hoge Woerd in De Meern.

www.romeinenweek.nl
www.eetverleden.nl

→ LEZING

De eerste Franken

Biologische Tuinvereniging Elderveld organiseert op 2 mei een lezing in park de Steenen Camer in Arnhem. Archeoloog Stijn Heeren vertelt over de overgangperiode tussen de Romeinen en de Franken. Wie ging er weg? Wie bleef er hier? En wie kwam erbij?
www.btv-elderveld.nl

→ VOOR KINDEREN

Voorburg was in de Romeinse tijd een belangrijk knooppunt. In **Museum Swaensteyn** leer je tijdens een speurtocht hoe de Romeinen leefden en hoe je zelf een echte Romein wordt. Op zondag 29 april wordt er zelfs een Romeinse workshop georganiseerd.
www.swaensteyn.nl

Op zondag 29 april van 11-17 uur organiseert **Museum Wierdenland** in Ezinge een leuke Romeinenmarkt voor kinderen vanaf 6 jaar. Op deze markt kun je van alles zien, doen, maken en beleven, zoals een schat opgraven, sieraden maken, oude voedingsmiddelen ruiken en proeven, Romeins hinkelen, gokken met bikkels, walnoten in een

kruik gooien, een speer werpen door rollende hoepels en nog veel meer.
www.wierdenland.nl

Reis op zaterdag 5 mei van 11.00-17.00 uur mee terug in de tijd en ontdek de bijzondere verhalen van **Romeins Cuijk**. Je kunt op zoek naar Romeinse schatten in een archeologische opgraving, Romeinse

voorwerpen maken en je laten drillen als een echte Romeinse soldaat. www.museumceuculum.nl

Maak op zaterdag 5 mei kennis met het dagelijkse leven van de bewoners van de **IJzertijdboerderij in Dongen**. Luister naar de boeiende verhalen van de IJzertijdboeren en -boerinnen en doe mee aan activiteiten voor jong en oud, zoals zelf vuur

maken met de vuurslag, de smid helpen en een potje kleien. www.ijzertijdboerderij.nl

Het preHistorisch Dorp in Eindhoven staat geheel in het teken van de Romeinen. Romeinse legionairs van Legio Secvnda Avgvsta slaan hun tenten op in het openluchtmuseum. Ga jij met de legionairs op patrouille? Ontdek het

→ TENTOONSTELLING

Goudschat

In het Drents Museum kun je tijdens de Romeinenweek de geschiedenis van Romeins Drenthe ontdekken. Het landschap speelt hierbij een speciale rol. Het veen heeft met het meisje van

Yde een echte bewoonster uit de Romeinse tijd bewaard. Daarnaast is er zelfs een Romeinse goudschat tevoorschijn gekomen.

www.drentsmuseum.nl

Een grote villa

→ TENTOONSTELLING

Vanaf 28 april is de expositie *Wachters van het Noorden – Romeinen in Wijchen* te zien in Museum Kasteel Wijchen. De Tienakker in Wijchen is een plek die al duizenden jaren wordt bewoond. De hoge ligging in de buurt van water maakt het tot een ideale vestigingsplek. Een van de opmerkelijkste bouwwer-

ken die er hebben gestaan is een grote Romeinse villa. In de tentoonstelling wordt het verhaal verteld over het leven in en rond deze villa. Wie waren de bewoners? Hoe zag hun dagelijks leven eruit? Hoe gingen zij om met de lokale bevolking, de Bataven? Aan de hand van prachtige vondsten en grafgraven wordt het verhaal over deze plek gereconstrueerd.

www.museumwijchen.nl

leven van alledag in en rond de verschillende inheemse Romeinse gebouwen, boerderijen en bijgebouwen ten tijde van de bloei van het Romeinse Rijk in Brabant. Met heel veel historische en Romeinse doe-activiteiten voor het hele gezin. www.prehistorischdorp.nl

Er is veel te doen in **NIGRVM PVLLVM**, de ontdekkingsplaats van de

wereldberoemde Zwammerdamschepen in Zwammerdam. Zaterdag 28 en zondag 29 april: een Romeinse uitmarkt, een live onderzoek door echte archeologen (project Vicus aan de Rijn), een speurtocht voor kinderen en rondleidingen door het museum en de Castellumtuin. Bovendien kunnen kinderen opgraven verrichten. Verder zijn er natuurlijk gezellige muziek en heerlijke hapjes.

Ook de rest van de Romeinenweek zijn er volop activiteiten. www.ipsedeburgen.nl/dehaven

In het **Pieter Vermeulen Museum** kunnen kinderen spellen spelen die samen het antwoord vormen op een puzzel. Wie de puzzel oplost kan een Romeins knutselpakket winnen. Ook kun je je als Romein laten fotograferen. www.pietervermeulenmuseum.nl

3 X ROMEINSE ROUTES

1

BIERPROEVERIJEN

Door het hele land worden er Romeinse Bierveldtochten georganiseerd. Deze wandeltochten eindigen met een bezoek aan een lokale brouwerij en een bierproeverij. U wordt begeleid door een lokale Romeinengids en biersommelier Maarten Exel. <https://bierwandeltochten.blogspot.nl/p/romeinse-bierveldtochten-2018.html>

2

FIETSTOCHT

Stichting Europafietsers organiseert van 28 april t/m 1 mei een fietstocht langs het Nederlandse gedeelte van de limes. Fiets samen met een groep in vier dagen van Katwijk naar Xanten. Onderweg staan Romeinse bezienswaardigheden en activiteiten op het programma. www.europafietsers.nl

3

WANDELING

Stichting Historische Kring Bodegraven neemt je mee langs diverse Romeinse vondsten en projecten die het Romeinse verleden van Bodegraven en omgeving laten zien. www.historischekringbodegraven.wordpress.com

ANDERE ROUTES

Behalve deze routes zijn er nog tientallen korte en langere Romeinse fiets- en wandelroutes in heel Nederland. Kijk voor een overzicht op www.romeinenweek.nl.

EN NOG VEEL MEER

Kijk voor alle andere activiteiten in het hele land op www.romeinenweek.nl

HET RMO IS JARIG

In 2018 bestaat het Rijksmuseum van Oudheden 200 jaar. Dat wordt gevierd met feestelijke extra's, waarbij de Romeinen volop aan bod komen – bijvoorbeeld op 14 en 15 april. Dan zijn er Romeinen op bezoek in het museum. En ook tijdens de Nationale Romeinenweek valt er van alles te beleven.

Exclusieve events

Op ontdekking in het museum

Het Rijksmuseum van Oudheden viert het feestjaar 2018 graag samen met museumbezoekers. Daarom zijn er 200 vip-events voor liefhebbers van het museum en de Oudheid, met kijkjes voor en achter de schermen. Tijdens de Nationale Romeinenweek staan die uiteraard in het teken van de

Romeinen. Wat dacht je van een avondronde langs de Romeinse keizerbeelden (2 mei, 21.00 uur) of een exclusief kijkje bij verborgen Romeinse oudheden in het museumdepot (3 mei, 15.00 uur)? Reserveer snel via www.rmo-tickets.nl. Kosten: € 7,50 p.p. (beperkt aantal plekken beschikbaar).

Knutselen voor kids

Kom tijdens de Romeinenweek knutselen, kleuren en speuren in het museum! Aan de knutselafels bij de tempel maak je een Romeins

geldbuideltje of sieraden van papier. Er zijn kleurplaten voor de kleintjes en bakken vol kapla-plankjes om zelf Romeinse villa's, aquaducten en triomfbogen mee te

bouwen. Wie is uitgeknutseld kan met een speurroute of doeboekje op zoek naar de Romeinen in de museumzalen. Voor kinderen van 6-12 jaar. **Info:** www.rmo.nl/kids

RODE DRAAD

Bij zo'n vijftig voorwerpen in het museum kom je de 'rode draad' tegen: onbekende mooie verhalen en fraaie anekdotes over die objecten en hun rol in 200 jaar museumgeschiedenis. Over de 'Romeinse' mijlpaal die gebruikt werd als borreltafel, altaren die zijn opgevoerd uit de Noordzee en het verwisselbare hoofd van een Romeins keizerbeeld. Ga op zoek naar de 'rode draad' en laat je verrassen.

ZELF TEKENEN

In het tekenatelier Studio RMO sta je oog in oog met gipsen replica's van de mooiste beelden van de oude Romeinen en Grieken. De kunstenaars uit de Oudheid konden namelijk waanzinnig goed beelden maken. Maar dat kun jij ook: met het Studio RMO-tekenboekje (€ 2,95) ga je zelf als kunstenaar aan de slag. Voor kinderen van 8-12 jaar. **Info:** www.rmo.nl/studiormo

Rijksmuseum van **O**udheden

RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN Rapenburg 28, Leiden. www.rmo.nl

DE ROMEINEN BIJ UITGEVERIJ OMNIBOEK

Uitgeverij Omniboek

€18,99

De muur van Hadrianus

→ ALS EEN LEVEND MONUMENT

LIGT de muur van Hadrianus in het Britse landschap. Het is het grootste bewaarde bouwwerk uit de Romeinse tijd. In dit meeslepende boek neemt Adrian Goldsworthy de lezer mee op een historische en archeologische reis langs de muur.

€17,50

Livia

→ EEN BIOGRAFIE VAN DE

MACHTIGSTE vrouw van Rome: Livia Augusta. Meer dan zeven decennia bracht zij door in het politieke machtscentrum van het oude Rome. Matthew Dennison schetst haar niet louter als gifmengende stiefmoeder, maar biedt een completer beeld van deze opmerkelijke vrouw.

De Romeinse Limes

→ LUIT VAN DER TUUK SCHRIJFT ZEER toegankelijk over de Romeinse aanwezigheid in de Lage Landen. Hij beschrijft de Nedergermaanse limes, die dwars door Nederland liep en Gallië moest beschermen tegen de Germanen. Het boek is volledig geïllustreerd in kleur, met kaarten en tijdlijnen.

€15,00

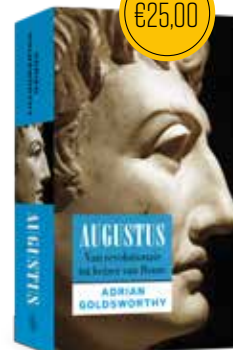

Augustus

→ EEN ONTWPENDE

BIOGRAFIE over de Romeinse 'vader des vaderlands'. Augustus zorgde voor vrede en voorspoed, maar de weg naar de top werd gekenmerkt door manipulaties en intriges. Adrian Goldsworthy schrijft met frisse eerlijkheid en terechte bewondering over de allereerste keizer van Rome.

€25,00

BOEKPRESENTATIE 24 APRIL IN HET
RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN

€20,00

Het jaar 117

→ TOEN KEIZER TRAJANUS WERD opgevolgd door Hadrianus maakte de expansiestrategie plaats voor consolidatie. Het jaar 117 vormt de breuklijn tussen deze twee tijdperken. De situatie in de Lage Landen illustreert de verandering. Aan de hand van 40 voorwerpen en plaatsen laat Tom Buijtdorp de gevolgen van de nieuwe strategie zien.

€17,50

Het visioen van Constantijn

→ KEIZER CONSTANTIJN BEKEERDE ZICH in 312 tot het christendom. Hij werd de eerste christelijke keizer van het Romeinse Rijk. De kerstening was definitief begonnen. De auteurs Jona Lendering en Vincent Hunink laten aan de hand van bronnen uit de tijd zelf zien dat dit verhaal niet helemaal klopt.

VERSCHIJNT IN APRIL

NU VERKRIJGBAAR IN DE (WEB)WINKEL **OMNIBOEK.NL**

16 JUNI 2018 T/M
6 JANUARI 2019

High Tech Romeinen

**SUPERSLIMMERDS
OP SANDALEN**

provincie limburg

DE PROVINCIE LIMBURG FINANCIERT
HET LIMBURGS MUSEUM

WWW.LIMBURGSMUSEUM.NL

KEULSEPOORT 5 VENLO TEL. 077 352 2112

High Tech Romeinen is een co-productie van Museum het Valkhof,
Museum, LVR Landes Museum Bonn en Technopolis®
Foto: Rob Fritsen/SIRIS

Limburgs Museum

WAT JE ZIET, BEN JE ZELF